

Gaznevi E. (2018). "Juliusz Słowacki'nin Başkahramanı "Kordian" Üzerine Bir İnceleme",
Karadeniz Araştırmaları, XV/60: 135-145.

Makale Gönderim Tarihi: 22.10.2018; Yayına Kabul Tarihi: 22.11.2018

JULIUSZ SŁOWACKI'NİN BAŞKAHRAMANI "KORDIAN" ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Emrah GAZNEVİ**

ÖZ

Juliusz Słowacki Polonya edebiyatının drama ustası olarak kabul edilir. Kırk yıllık kısa yaşamında çok önemli tarihi olaylara tanıklık etmiş ve bunu şiirsel romanlarına yansıtmıştır. Üç perdeden oluşan "Kordian" başlıklı yapıtı Polonya romantizm dönemi edebiyatında çok önemli bir yer kazanmıştır. Üç birlik kuralının yok sayıldığı, gerçek ve gerçeküstü olayların iç içe geçtiği şiirsel drama olan bu yapıt, adını başkahramanı Kordian'dan alır. İlk perdede Kordian'ın aşk öyküsü anlatılır. Karşılıksız kalan aşkı uğruna intihara kalkışır, ama ölmez. İkinci perdede Avrupa'ya gittiği görülür. Bu seyahati Polonyalıların esaret altında yaşamalarının Avrupa'da hiç kimseyi ilgilendirmediğini anlaması açısından önemlidir. Art arda yaşadığı düş kırıklıklarından sonra, Mont Blanc tepesinde dönüşüm geçirir ve yepyeni bir Kordian olur. Polonya edebiyatında o döneme ait çoğu yapıtta olduğu gibi Kordian da ulusunun bağımsızlığını her şeyin üstünde tutan kahramana dönüşür. Düşmanla girişeceği savaş onun tutkusu olacaktır. Bunun nedeni, Polonya'da romantizm ideolojisinin ulusal değerleri korumak gibi özel bir amaç taşımasıdır. Üçüncü perde ise, Kordian'ın çara karşı suikast düzenleyen gruba katılması konu edilir. Bu çalışmada Kordian'ın kişiliği, dönüşümü ve Rus çarına karşı giriştiği savaş, dönem edebiyatının özellikleri çerçevesinde incelenecektir. Kordian'ın sözcük olarak Lehçe anlamına, Latince sözcük kökenine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Juliusz Słowacki, Kordian, Romantizm, Ulus, Bi-reycilik, Polonya.

ABSTRACT

Juliusz Słowacki is considered to be the master of the Polish drama. During the forty years of his short life, he had witnessed many significant historical events that he reflected in his verse novels. His three-act work called Kordian has gained an important place in Polish lite-

* Bu çalışma 18-20 Mayıs 2017 Tarihleri Arasında Düzenlenen II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, ORCID: 0000-0002-8734-5479, E-posta: emrah.gaznevi@istanbul.edu.tr

rature of the Romantic period. The drama, in which the rule of three unities is ignored and the realistic events intertwine with the surrealist ones, takes its name from the main character called Kordian as well. Act 1 tells about Kordian's love affair. It turns out to be an unrequited love, which leads the protagonist to a failed suicide attempt. In Act 2, he travels across Europe. This particular journey should be seen from the perspective of the fact that no one in Europe was interested in the fate of Poles forced to live in servitude. Following his successive disappointments, the main character goes through a change at the peak of Mont Blanc and becomes an entirely new Kordian. As it can be seen in most of the works of that period in Polish literature, Kordian turns to be a character putting the independence of his nation above all. Thus, fighting against the enemy becomes his passion afterwards. The reason is that the aim of the Romantic ideology in Poland was to preserve the national values. As a consequence, in Act 3 Kordian joins a group organising an assassination attempt on the tsar. In this paper, Kordian's personality, his change and fight against the Russian tsar will be examined within the characteristics of literature of the period. Also, the Polish and the Latin meaning of the protagonist's name will be analysed.

Keywords: Juliusz Słowacki, Kordian, Romanticism, Nation, Individualism, Poland.

Giriş

Polonya 1795 yılında bölünmüş ve haritalardan tümüyle silinmiştir. Artık, Rusya esareti altında varlığını sürdürmeye çalışan bir krallık olmuştur. Zamanla çar yönetiminin artan baskısına karşı ülke içten içe kaynar hale gelmiş ve Polonyalı yurtseverler 1830 yılında direnişe geçmiştir. Ne yazık ki, direniş sonucunda kaybeden yine Polonya olmuştur. Bağımsızlık için mücadele eden yurtseverler birer birer yakalanıp tutuklanmış ya da öldürülmeye başlamıştır. Kasım Ayaklanmasından sonra ülke daha fazla yaptırımlara maruz kalmış ve yaşam gittikçe zorlaşmıştır. Bu nedenle ülke çapında büyük bir göç dalgası başlamıştır. Aralarında Juliusz Słowacki'nin de bulunduğu pek çok ünlü şair bu göç hareketine katılmıştır. Şairlerin yapıtlarında yurt özleminin hissedilmesi bu yüzdendir. Ayrıca Polonyalıların özgürlük mücadelesi sırasında hatalarına ilişkin eleştiriler de yer alır. Her şeyden önemlisi Polonya ulus bilincini yapıtlarıyla yaşatmak, halkı yüreklendirmek, onlara moral olmak birincil görevleri olmuştur. Bağımsızlıklarına yeniden kavuşacaklarına dair inançlarını açıkça belirtmişler ve bu mücadelenin nasıl kazanılacağını yine yapıtlarıyla halka dolaylı olarak anlatmaya çalışmışlardır.

Slowacki'nin Hayatından Önemli Kesitler

Juliusz Słowacki 1809-1849 yılları arasında yaşayan üç büyük Polonyalı romantik şairlerden biridir, ayrıca Polonya dramasının babası olarak da görülür. 1833 yılında Cenevre'de, Polonya edebiyatının başyapıtlarında biri sayılan "Kordian" adlı üç perdeden oluşan şiirsel dramasını kaleme almıştır.

1834'de Paris'te basılan bu yapıtın Słowacki tarafından başta üçleme olarak tasarlandığı bilinmektedir, ancak ilk bölümden sonra devamı gelmemiştir. Söylentilere göre diğer kısımlar şair tarafından yok edilmiştir (bk. Taluy Yüce 2002).

Yaşadığı dönemde Polonya topraklarında Rusya İmparatorluğu'na karşı yapılan 1830 Kasım Ayaklanması patlak verdiği için Słowacki, bu başkaldırıya destek mahiyetinde yurtsever içerikli birkaç şiir yayımladı. Düşmanlara karşı şiirsel bir savaşa girişen Słowacki, çara karşı başkaldırı öngörüyordu. "*Tanrıyı doğurana Bakire! Kutsal anamız bizi dinle, bu türkü atalarımızın türküsüdür dizeleriyle başlayan Marş adlı şiir, kısa zamanda ayaklanmaya katılanların marşı oldu*" (Taluy Yüce 2002: 140). Bunun yanında bazı yapıtlarında topluma ve mevcut düzene karşı isyan eden, yaşadığı bir acı sonucu tümüyle değişen bireylerin konu edilmesi gibi romantizmin tipik motiflerine yer vermiştir. Söz konusu ayaklanma yenilgi ile son bulunca kendisini sınır dışı edilmiş buldu ve o zamandan beri yaşamını çoğu yurttaşı gibi siyasi bir göçmen olarak geçirdi. 1849 yılında yaşama veda eden Słowacki ulusal peygamber ününü kazanmıştır.

I. Kordian'ın Gençlik Dönemi ve Słowacki'nin Kordian'ında Safhalar

Juliusz Słowacki'nin çok ünlü yapıtları arasına giren Kordian adlı draması üç perde halinde karşımıza çıkar. I. perdede duygusal yapısı nedeniyle dünyanın acımasız düzenine ayak uyduramayan Kordian, çok hassas, içe kapanık kırsalda yaşayan bir çocuktur. On beş yaşındadır, ancak deneyimledikleri o yaştaki sıradan bir çocuğun görüp geçirdiği şeylerden çok daha farklı boyuttadır. Arkadaşı intihar etmiş ve sevdiği kız Laura aşkına yanıt vermemiştir. Tüm bunlar Kordian'ın varoluşsal bir boşluğa sürüklenmesine neden olmuştur. "*Kordian, bir monolog gerçekleştirir ve bu monolog, romantiklerin kuşağına özgü olan 'dönem hastalığını' ortaya koyar. Yaşamın saçma olduğunu anlar, amacı olmayan ve anlamdan yoksun olarak gördüğü tüm etkinliklerden sıkılır. Varoluşsal boşluk yüreğini kaplar*" (Kordian Streszczenie).

Melankolinin pençesinde olan Kordian, amaçsız bir yaşam sürmesi sonucu huzursuzdur ve "*Tanrım! Söküp al yüreğimden kırlangıç tedirginliğini, Yaşama ruh ver, önceden bildirdi ruhun amacını*" (Słowacki 1834: 25) şeklinde Tanrı'ya yalvararak bu huzursuzluğunu dile getirir. Yaşadığı tüm olumsuzlukların ardından, bir gün atıyla çıktığı gezintiden geri dönmez. Birinci perde atın tek başına eve gelmesiyle ve hizmetçinin "felaket, hem ne felaket. Naif delikanlı kendini vurmuş!" şeklinde haykırışlarıyla son bulur. Yalnızlık duygusu, aşkına karşılık bulamayışı, yaşamında bir amaç göremeyişi ve ruhunu kaplayan koca boşluk, Hamlet'teki kahramanın ikilemini anımsatır-casına kendi kedinin yaşamak ya da yaşamamak diyen Kordian'ı intihara sürükleyen nedenler arasında olmuştur.

II. perdede Kordian'ın ölmediği görülür. Bu kez Kordian Londra'da bir parkta, ağacın altında yaşamın anlamı üzerine derin düşüncelere dalmış bir vaziyette karşımıza çıkar. Park bekçisi, Kordian'ın yanına gelir ve birlikte paranın dünya üzerinde hâkimiyeti hakkında konuşmaya başlarlar. Bekçi

konuşurken son olarak Kordian'a dünyayı paranın yönettiğini, parayla asilik dâhil her payenin, her şeyin alınabileceğini ve bu yüzden her şeyin sahte olduğunu söyler. Romantizmin Fransız Devrimi'nden sonra kendinden söz ettirmeye başladığı, yani bir anlamda Fransız Devrimi'nin bir ürünü olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bekçi ile Kordian arasında geçen bu konuşmadan böyle bir sonucun çıkması çok anlamlıdır. Çünkü hatırlanacağı üzere, Fransız Devrimi paraya dayalı ekonomik düzene karşı bir devrim olmuştur. Daha sonra Kordian'ın İtalya'ya gittiği görülür. Bu sırada Kordian, Shakespeare'nin Kral Lear adlı oyununu okur. Bu yapıt sayesinde Kordian, hayal ve kurmaca ile gerçek yaşam arasında uçurumun olduğunu fark eder ve o uçurumun aşılabilir olduğunu anlar. İtalya'da aynı zamanda Wioletta adında bir kızla aşk serüvenine başlar. Daha önce aşk konusunda hayal kırıklığı yaşayan Kordian'ın sevgisine diğer kızlar gibi Wioletta da karşılık vermez. Dönemin özelliğini, yani tüm ilişkilerin metalaştığını, meta ilişkisine dönüştüğünü vurgulamak isteyen Słowacki, Wioletta'yı bencil, lüks ve para uğruna her şeyi yapabilen, sahtekâr ve içten olmayan biri olarak karşımıza çıkarır. Kordian servet sahibidir ve atının nalları altından yapılmıştır. Wioletta yalnızca o nallar için âşık gibi davranıp Kordian'la gezintiye çıkar. Wioletta'yı denemek isteyen Kordian, elindeki tüm servetini kaybettiğini söyler. Bunu duyar duymaz Wioletta "*servetinle birlikte beni de kaybettin!! Yoksulluk! Ah, yoksulluk bekliyor yine beni!!!...*" (Słowacki 1834: 64) diyerek Kordian'ı terk eder. Kahraman, aşkın bile yalnızca parayla değer kazandığı gerçeğiyle karşı karşıya kalmıştır.

Yapıtın en önemli bölümlerinden bir diğeri de Kordian'ın Vatikan'da papaya olan ziyaretidir. "*Sana hediye olarak kutsal Baba'dan kalan özel bir şey getiriyorum, Üzerinde yüz binlerce insanın öldürüldüğü toprak*" (Słowacki 1834: 68) diyerek ülkesinden bir avuç toprak verir ve bölünmeler sonucu yorgun düşmüş Polonyalıları kutsamasını ister. Papa, Polonyalıların durumu hakkında son derece kayıtsızdır, günlük meseleler üzerine konuşarak konuyu değiştirir. Son olarak Kordian'a ülkesinin başındaki çara itaat etmesi ve boyun eğmesi gerektiğini söyler. Bununla kalmayıp bir daha ona karşı ayaklanma çıkartılırsa, tüm Polonyalıları lanete uğratacağı yönünde tehditler savurur. Katolik bir papanın Ortodoks bir çara saygı duyulması için çağrıda bulunması da ayrıca son derece grotesktir (Wach 2006: 183).

II. Kordian'ın Dönüşümü

Artık yapıtın en önemli kısmına doğru yaklaşırken Kordian'ın romantik bir kahraman olarak doğaya kaçtığı görülür. Böylece isyanını belli etmek ister. Alplerdeki Mont Blanc tepesinde "Polonya, ulusların Winkelried'idir"¹ dediği sahne bu perdenin en önemli kısmını oluşturur. Kahraman kayıp, güçsüz, naif bir genç insandan, sınırsız ihtimalleri kabul etmiş bir insana dönüşüm

¹ Böylece Słowacki, 14. yy İsviçreli Arnold Winkelried'in Avusturya ile savaş efsanesine gönderme yapmış olur. Winkelried düşman mızraklarını göğsüyle karşılamış, kahramanca ve cesurca savaşması sonucu düşman sürüsünü yarmış ve zafer terazisinin kefesini İsviçre'ye doğru eğmiştir.

geçirir. Bunu okuyucusuna şu şekilde ifade etmek ister: "*Ben, dünya heykelinin üzerinde insan heykeliyim. Keşke zihinlerin tepesine tırmansam, keşke insanların düşünce piramitlerinin üzerinde olsam*" (Słowacki 1834: 72). Artık hayatı pahasına da olsa, kendinde ulusunu kurtarmak adına her şeyi yapma gücü bulur.

III. perdeye geçildiğinde taçlandırma komplosunun konu edildiği görülür. Sahne Rus çarının halk karşısında taçlandırılacağı Varşova meydanında geçer. Taçlandırma töreni gecesi maskeli bir grup kilisenin altında çara komplo düzenlemek üzere toplanır. Onlara göre bu komplo şarttır, çünkü Polonya Rusya'nın sürekli adaletten yoksun yaptırımlarına maruz kalmaktaydı. Ancak, son anda maskeli grubun çoğu bu suikasttan vazgeçer. Bunun altında yatan metni iyi değerlendirmek gerek. Suikasttan vazgeçmeleriyle birlikte çar suikastının Polonya'ya hiçbir yarar sağlamayacağı, Polonya tarihi boyunca hiçbir krala suikast girişiminde bulunulmadığı, kralı öldürmenin ahlaki, dini ve hukuki yönden kabul edilemez olduğu, Polonyalıların hiçbir zaman kral katili olamayacağı ve Polonya geleneklerinde böyle bir şeye yer olmadığı, geleneklerle ters düşülmemesi gerektiği, onlara uyulması ve saygı gösterilmesi gerektiği vurgulanır.

İçlerinden vazgeçme fikrine katılmayan birisi, suikast planı için oylama yapılmasını ister. Grupta komplonun düzenlemesi gerektiğini düşünen yalnızca beş kişi olduğu sonucu ortaya çıkınca, oylama yapan kişi maskesini çıkarır ve onun Kordian olduğunu görürüz. "*Tanrım sana şükürler olsun, demek yalnızca beş oy!*" (Słowacki 1834: 105) şeklinde ironik söylemle hayal kırıklığını belirten ve hiddetlenen Kordian'a kimse yardım etmese bile, ulusunu kurtarma yolunda canını feda ederek çarı tek başına öldürmeye kararlıdır.

Kordian, süngü ve tüfeğine kuşanarak suikastı gerçekleştirmek için çarın yatak odasına ulaşmayı başarır. Ancak, yapacağı şey, kendisine bir anda kanlı kâbus, ahlaki açıdan kabul edilemez bir vahşet olarak görünür ve o an kapı önünde bayılır, askerler tarafından yakalanır. Böylece Słowacki, Kordian'ı komploya itiraz eden grubun olduğu tarafa yerleştirmiş olur. Kötülüğü kötülükle alt etmesine izin vermez. Mekân olarak komplo planının kilisenin altında kararlaştırılması cinayetin en başından beri alçakça, düşük değerde, hiçbir açıdan kabul edilemez oluşunun vurgulanması açısından da son derece semboliktir.

Kordian'a ölüm cezası verilmiştir, ama önce akıl sağlığı için hastaneye götürülür. Burada doktor kılığında girmiş şeytan sahnesinin ayrı bir önemi vardır. Doktor ona iki tane hasta gösterir. Hastalardan biri İsa'nın çarmıhı olduğuna, diğeri de gökyüzünü tuttuğuna inanır. Kordian bu iki hastanın deli olduğunu söyler ve o an doktor "*bu deliler gibi olmadığımı biliyorsun herhalde, değil mi? Sen görünmezi öldürmek istedin, hiç için feda olmayı*" (Słowacki 1834: 130) diyerek kahramanın Winkelriedizm ideasının esas itibarıyla psikolojik bakımdan hasta olan insanların düşüncelerine eş değer olduğuna inandırmaya çalışır. Suikastın delice bir iş olduğunu, yapanın da sadece deli olabileceğini vurgular. Yurtsever romantik kahraman "Özgürlük

uğruna kendini feda eden, kim olursa olsun insandır” yanıtını verse de iki akıl hastasının halüsinasyonunda kendi çabasının parodisini fark eder. Böyle yaparak aslında Słowacki, en büyük rakibi Mickiewicz’in Konrad’ı² gibi ulus kurtarıcısı rolü oynamanın artık mümkün olmadığı gerçeğinin altını çizmek ister.

Sahne Kordian’ı infazı için getirdikleri meydana geçer. Asker, infazı başlatmak için işaretini verir. Birden elinde çar tarafından Kordian’ın suçunun bağışlandığını gösteren belgeyle birlikte bir atlı görünür. Ateş emrini verecek olan asker onu görmez. Askerlere ateş iznini vermek için elini kaldırır ve drama bu şekilde son bulur. Ateş edildi mi edilmedi mi, atlı belgeyi ulaştırabilirdi mi ulaştıramadı mı, bu tür sorulara hiçbir biçimde yanıt bulunamaz.

Słowacki tarafından yapıtta sunulan olayların gerek tarihsel gerekse şairin yaşamından izler taşıdığı görülür. Kordian’da taç giyme komplosu başlıklı sahnede olanlar gerçek yaşamda da olmuştur. Drama, 1829 yılının mayıs ayında Varşova’da Polonya krallığı için taçlandırılacak olan Çar I. Nikolay’a yönelik hazırlanan suikasta bir göndermedir (Makowski 1995: 248). Bunun dışında Słowacki’nin biyografik motiflerine de rastlanır. Kordian’ın intihar eden arkadaşının gerçek yaşamda Słowacki’nin intihar ederek ölen arkadaşı Ludwika Spitznagla olduğu; Kordian’ın kendisinden yaşça büyük ve sevgisine kayıtsız kalan Laura’nın ise Słowacki’nin yine kendisinden büyük olan, aşkına karşılık vermeyen Ludwika Śniadecka³ olduğu rahatlıkla söylenebilir (Wach 2006: 182).

Romantizm sanat anlayışında romantik yazarlar, klasik yazarların aksine yapıtlarında kendilerini gizlemeyip, olaylar ve durumlar karşısında kendi duygu ve fikirlerini yansıtmaktan hiç çekinmemişlerdir. Nitekim Kordian’ı, Słowacki’nin 1830 Kasım Ayaklanması’nın çıkışına, gelişim sürecine ve yenilgiyle sonuçlanmasına yönelik eleştirisi olarak ele almak mümkündür. Bir başka ifadeyle, “*yapıt, Słowacki’nin Kasım Ayaklanması’nı görüp geçiren kuşağın siyasi ve ahlaki tutumuyla hesaplaşma girişimi olarak görülür, aynı zamanda Mickiewicz’in yapıtlarından ortaya çıkan optimizmle ideolojik-sanatsal zeminde polemığe girme girişimi olarak görülür*” (Streszczenia Lektur Kordian).

Latince ve XIX. yüzyıla ait Lehçe sözcükler irdelendiğinde kahraman Kordian’ın adının sembolik anlamlar taşıdığı sonucuna varılır. Latince “cor” ya da “cordis”, kalp anlamına gelir. Bu anlama uygun olarak başkahraman, gençliğinde hassas kalbi olan ve kalbiyle hareket eden birisidir. XIX.

² Mickiewicz’in Atalar adlı yapıtında önce aşk acısı çeken bu romantik karakter dönüşüm sonrası yurdunun bağımsızlığını her şeyden üstün tutan bir kahraman olmuştur. Tek başına da olsa düşmanla girişeceği savaşta yaşamını feda etmeye hazırdır. Toplam dört bölümden oluşan dramının ilk olarak 1823 yılında ikinci kısmı, sonra aynı yıl dördüncü kısmı, ardından 1832 yılında üçüncü kısmı ve son olarak 1860 yılında birinci kısmı çıkmıştır. Burada Atalar adlı eserin künyesini veriniz

³ Ludwika Śniadecka 1866 yılının kasım ayında İstanbul’da yaşamını yitirmiştir ve Polonezköy’de bulunan mezarlığa defnedilmiştir.

yüzyıla ait Lehçe sözlüklere bakıldığında da Kordian adının hiç de tesadüf olmadığı anlaşılır. Şöyle ki, "kordiaczny", kavgacı, cesur, kalbinde duygusallığı kalmamış, sert; "kordiak" ve "kordiała", gözü pek; "kordiana", insanın büyük bir yükten dolayı acı çektiği zaman yüreğinde hissettiği güçsüzlük; "kordialny", yürekli, samimi, yumuşak kalpli anlamlarına gelen sözcüklerdir. Kısaca, Kordian adı bir yandan isyancı ruh, aktivizm ve cüretkârlıkla, diğer yandan da hassas kalpli olmakla bağlantı oluşturmaktadır (Kordian / Znaczenie Imienia). Bunun dışında pek çok romantik kahraman gibi yalnız, hayata küsmüş, mutsuz bir aşk yaşamış, uçsuz bucaksız hayal gücüne sahip ve içinde bulunduğu gerçekliği kabul etmek istemeyen, kendini ayrıcalıklı gören bir bireydir. Bu yönüyle Kordian sıradanlığın ötesine geçen fikir arayışına girer. Ne var ki tüm girişimleri ve fikirleri boşa çıkar. Kendi arzularıyla gerçeklik arasında çok büyük farkların olduğunu görür, çaresizlik hissetmeye başlar. Tüm bunlar faaliyetini imkânsız hale getirir ve dünyaya karşı acizlik duygusunu doğurur. "*İnsanların soluk aldığı yerde ben soluğumu kaybediyorum. (...) Ben çaresiz! Katil Oedipus'un yaptığı gibi, yeryüzündeki tüm sfenkslerin bilmecelerini çözemem ki*" (Słowacki 1834: 39). Böylece Słowacki, Yunan mitolojisinden bir sahneye atıf yaparak Kordian'ın ayrıcalığını vurgulamak ister. Oedipus zamanında yol ağzına bir tür canavar olan Sfenks yerleşir ve geçen her yolcuya bilmecesini sorar. Bu bilmeceleri hiç kimse çözemez ve Sfenks ceza olarak onları yer. Yöre halkı için büyük tehdit oluşturan bu durumu kim sonlandırırsa o, tahta geçecektir. Bir gün yoldan geçen Oedipus'a sorulur o bilmece ve doğru yanıtı verir. Bunun üzerine Sfenks intihar eder, böylelikle tehlike ortadan kalkmış olur. Oedipus o günden sonra tüm halkın kralı ve her şeyden önce kurtarıcısı, kahramanı olmuştur. Başkahraman Kordian da kendine Oedipus görevi yükler, ulusunu içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarmak ister. Ancak, ona göre birden fazla Sfenks vardır, bu yolda yalnızdır ve kendisini çaresiz hisseder.

Polonya edebiyatında romantik kahramanlara ait ortak özelliklerin en başında bireycilik, "ben"cilik, şanssızlık, çevreyle ve dünyayla anlaşamama, mevcut toplumsal normlara uymama, hayallere kaçış, tutsak olan ulusunu savunma adına tek başına savaşıma gelir (Tomkowski 1998: 96). Kordian'ı romantik kahraman yapan şeylerin neler olduğunu ve kaderinin nasıl değiştiğini dramının her bir perdesine kısaca göz atarak açıklamak daha kolay olacaktır.

Kordian Üzerine Bir Değerlendirme

I. perde Kordian'ın gençlik dönemi olarak ele alınabilir. Bu dönemde Kordian yukarıda değinildiği üzere, çağın hastalığıyla, bir başka ifadeyle duygusallıkla yorgun düşmüş kırsalda yaşayan bir gençtir. Yaşama karşı isteksizdir, ilgisizdir ve yaşamın boş olduğu hissine kapılır. Çok hassas ve değişken ruh haline sahip, içinde bir anda birçok farklı duygular barındıran biri olarak karşımıza çıkar. Bu dünyada kendine uygun yer bulamayışı, Laura ile yaşadığı karşılıksız aşk, yalnızlık duygusu ve yaşamında bir amacının olmayışı Kordian'ı intihara sürükler. Görüldüğü üzere, intihar girişiminde duy-

gusal aşkın yanında felsefi varoluşçuluk boyut da kendini hissettirir. “Kordian’ın intiharı hayalleri karşılıksız bırakan, var olmayı değersizleştiren, varoluşu bir boşluğa dönüştüren, yaşama karşı varoluşsal uyumsuzluğun bir manifestosu da olabilir” (Witkowska vd. 2009: 331). Romantizme ait yapıtların büyük bir kısmında başkahramanlar intihara kalkışır. Bu, en temel motiflerdendir, ancak, Polonya romantizminde kahramanlar, intihar sonucu yaşamlarını kaybetmezler. Çünkü parçalanmış ulusunun bağımsızlığı için yaşamak ve savaşmak onların birincil görevi olmuştur.

II. perdeyi tüm düşlerini yitiren, yeni toplumla anlaşılamayan Kordian’ın çıktığı geziler kısmı olarak ele almak gerekir. Geziye çıkmasındaki temel amaç, dünyayı tanımak ve dünya hakkındaki fikirlerini, görüşlerini gerçeklikle karşılaştırmaktır (Wach 2006: 183). Kapitalist-burjuva düzenine ayak uyduramayan kahraman Alp Dağları’na gider. Kahramanın doğaya kaçmasının hiç de tesadüf olmadığını belirtmek gerek, çünkü romantik yazarların bir kısmı, feodal topluma dönüşü özler, sanayileşmiş kentler karşısında doğaya sığınır (Gürsel 1981: 8). Słowacki de kahramanını Alp Dağları’na göndererek bir kaçış ve sığınma imgesi yaratır.

Yaşadığı ikinci aşkın da kötü sonuçlanması, tiksiniç dünyada her şeyin para demek olduğu gerçeği ve papadan umduğu yardımı bulamaması, Kordian’ı hayal kırıklığına uğratan faktörler arasında olmuştur. Çok yer gezdiyse de -ki bu, artık kaçış olarak değerlendirilebilir- hiçbir yerde mutlu olmamıştır. Tam da burada bir soru doğmaktadır. Kordian’ın duyumsadığı ne tür bir hoşnutsuzluktur? Bu sorunun en güzel yanıtı şu şekilde verilebilir: “*coşumculuğun belirleyici özelliği, mevcut düzene karşı duyulan hoşnutsuzluktur. Başkaldırıdan çok kaçışa, sıkıntıya, giderek kentsoylu toplumundan tiksintiye yol açan bir hoşnutsuzluk*” (Gürsel 1981: 8).

Kordian, anamalcı toplum düzeni sonucu değişen değer yargılarının yanında kiliselerin çar yönetimiyle ters düşmemek adına yapılan haksızlıklara karşı sessiz kalmasından dolayı da son derece keyifsizdir. Son çare olarak gördüğü papadan umduğunu bulamayan Kordian’ın “*Çöktü duygular yeryüzünün tüm yollarına... Acı öpücüklerini satın aldım kadınların... Yığıldı kaldı Papa’nın kapı eşiğinde çocukluk inançları...*” (Słowacki 1834: 73) şeklinde devam eden sözleri isyanının ve uğradığı düş kırıklıklarının yansıması olarak değerlendirilebilir.

Son perde ise, Kordian’ın yer altı faaliyetleri için ayrılmış kısımdır. Polonya’nın geleceğini kurtarmak için harekete geçmiştir kahraman. Ancak bunu yaparken bireycilikten ve ben duygusunun ayrıcalığından hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Bu durum, çara karşı bir grup suikastçının faaliyetlerinden son anda vazgeçtikten sonra kendisinin göreve tek başına, bireysel olarak devam edeceğinden anlaşılıyordu zaten. Kordian’ın romantik bir kahraman olarak böyle davranması çok anlamlıdır. Çünkü “*coşumcu duyarlığın temelinde sanatçının birey olarak yaşadığı, doğa ve toplumu ‘ben’iyle algıladığı bir dünya vardır*” (Gürsel 1981: 7).

Yapıtın diğer bir özelliği de ucu açık bir yapıya sahip olmasıdır. Başkahraman infaz edilecekken ateş emrini vermek için askerini elini kaldırdığı

andan sonra yapıt yazar tarafından sonlandırılır. Kordian'ın ucu açık bitirilmesi sonucu okuyucu kahramanın kaderi hakkında en ufak bilgi sahibi değildir. Kahramanın yaşayıp yaşamadığı hiçbir biçimde belirtilmez. Ancak, tahmin edilecek olursa, her ne kadar devamı gelmese de yapıt, yazar tarafından bir üçleme olarak tasarlandığı için Kordian büyük olasılıkla ölmemiştir.

Olay örgüsüne bakıldığında, bazı durumlarda sebep-sonuç ilişkisinin olmadığı görülür. Kesik kesik ilerleyen bir yapıt olarak değerlendirmek mümkün. Olay örgüsü kronolojik sıraya yerleştirilse de sahneler arasında boşluklar vardır ve okuyucunun elinde bu boşlukları giderecek hiçbir bilgi yoktur. Bir olayla ondan önceki olayın ya da daha sonraki olayın hiçbir bağlantısı yoktur. Bunun dışında üç birlik kuralı da yok sayılmıştır. Gerçek ve gerçeküstü olaylar bir arada sunulmuştur. Çok görkemli sahnelerin yanında, sokak dilinin kullanıldığı diyaloglar da yer alır. Kordian'ın şeytanla ya da aklını yitirmişlerle konuşması gibi grotesk sayılabilecek sahneler yapıta romantik özellik katan öğeler arasındadır.

Kordian'ın monolüğundan da söz edilecek olursa, Mont Blanc bilindiği üzere, Alpler'in ve Avrupa'nın en yüksek dağıdır. Bu bağlamda Kordian'ın Mont Blanc'a çıkması çok anlamlıdır. Çünkü Tanrı'ya yakınlığı en iyi burada duyumsayacaktır, kuşkusuz. Dağın zirvesinde olduğu an Kordian için kırılma anıdır, çünkü o esnada dönüşüm geçirir ve bu dönüşüm sonucu artık yaşamdaki varoluş amacını bulur. Tanrı, o an ona öyle bir ilham kaynağı olmuştur ki, bundan böyle ne pahasına olursa olsun ulusunun özgürlüğü için yılmadan, sonuna dek mücadele etmelidir. Bu yönüyle Słowacki, Mickiewicz'in aksine kahramanını Tanrı'yla çatıştırmaz.⁴ Kordian, Tanrı tarafından bahşedilmiş doğüstü yeteneklerini kullanarak tüm insanlığı bu savaşa davet etmeye çalışacak, bunu yaparken de İsviçreli ulusal kahraman Arnold Winkelried'den ilham alacaktır. "*Buzlardan yükseldi şövalyenin ruhu, topladı Winkelried düşmanın mızraklarını ve bastı bağrına, Ey halk! Winkelried dirildi! Polonya Ulusların Winkelried'idir! Geçmişte olduğu gibi yıkılacak da olsa, feda edecek kendini, götürün beni vatanıma bulutlar! götürün rüzgarlar! götürün ey kuşlar!*" (Słowacki 1834: 74) diyerek nereye giderse gitsin ülkesinden ayrı kalamayacağını anlar ve topraklarına geri döner. Kordian'a göre, Polonya'nın zulüm gören tüm Avrupa uluslarının 19.yy Winkelried'i olmalıdır. Böylece Słowacki, Polonya'ya rakibi Mickiewicz'ten çok farklı anlam yükler. "*Kordian'ın 'Polonya ulusların Winkelried'idir biçimindeki mottosu, Polonya'nın Mesihçi⁵ bir kurban olmasını tekrarlamaktan ziyade*

⁴ Mickiewicz'in başkahramanı Konrad, Büyük Doğaçlama adlı bölümde acı çeken ulusunun karşısında isyanını dile getirir. Bu isyan daha sonra Tanrı'ya karşı isyana dönüşür. Dünyayı iyi yönetemediğinden dolayı insanların mutsuz olduğunu söyler. Kendisini Tanrı kadar güçlü bulan Konrad, Tanrıyla düelloya girerek ondan sonsuz hükümdarlık ister ve insanların mutlu olacağı daha iyi bir dünya yaratacağını iddia eder.

⁵ Mickiewicz sürgün edilen Polonyalılar ile acılar çekmiş İsa arasında benzerliğe dayanan mesihçilik anlayışını oluşturmuştur. Tüm dünyayı kurtaracak olan Polonya'yı Mesih olarak görür ve "Polonya ulusların İsası'dır" der.

farklı bir misyonunun açıklaması içerir" (Witkowska vd. 2009: 333). Ruslar tarafından yenilecek de olsalar, bağımsızlık uğruna bir olup ayaklanma başlatacak ve tüm Avrupa'ya ilham kaynağı olacaktır. Polonya romantizm döneminde ulus denince, Tanrı tarafından oluşturulan ruhsal birliktelik akla gelmelidir.

Yapıtta Słowacki'nin toplum değerlendirmesini de görmekteyiz. Słowacki, çarın taç giyeceği meydandaki manzarayı aktararak aslında toplumun ne kadar kayıtsız, duyarsız ya da bilinçsiz olduğunu, Polonya için apaçık bir tehdit haline gelen çarın taç giyme töreninde hissettikleri büyük heyecana dikkat çeker: "*Varşova'da kraliyet kalesinin önündeki meydan, civar evlerin perdelerle süslü pencereleri ve tıklım tıklım seyirci. Kırmızı kuşakla kaplanmış platform, meydanın büyük bir bölümünü kaplıyor, üstünde de dizi dizi süslü kadınlar oturuyor...*" (Słowacki 1834: 77). Bunun yanında son sahnede halkın infaz edilecek olan Kordian'ın yazgısıyla hiç ilgilenmediği görülür. Sadece izlemek için meydana toplanmıştır, son derece kayıtsızdır, çünkü özgürlük, birlik, ulus bilinci nedir bilmemektedir. Słowacki'nin böyle bir toplum tablosu çizmesinde bir amaç vardır. "*Burada Słowacki'nin vermek istediği ileti açıktır. Halk bilinçlendirilmedikçe, hiçbir savaş veya başkaldırı istenen sonuca ulaşamaz. Bu anlamda, Mickiewicz'in umut veren eserlerinden farklı boyutta bir eserle karşılaşılıyor. Bu eser, bu açıdan bakıldığında ayakları yere basan bir ileti taşıyor*" (Taluy Yüce 2002: 146).

Sonuç

Kordian gibi dramaların, özellikle Polonya edebiyatında romantizm dönemine ait yapıtların temel özelliklerinin başında ulusal sorunları ele almak gelir. Polonya halkı bağımsızlığın tekrar elde edilebilmesi için ayaklanmayı tek çare olarak görmekteydi, ancak, birtakım nedenlerden dolayı başarı sağlanamamıştı. İşte Słowacki, bu yapıtıyla özgürlüğünün peşine düşen bir ulusun acımasız Rus yönetimine karşı düzenlediği başkaldırının başarısızlıkla sonuçlanmasındaki nedenlerine, eksikleri ve zayıf etkileri üzerine analiz yaparak dikkatleri çekmek ister. Bunun yanında Kasım Ayaklanması'na katılanların siyasi, ahlaki ve psikolojik olgunluğa tam anlamıyla erişememiş, başarısızlık sonucunda nelerin olabileceğini düşünemeyecek kadar genç ve deneyimsiz insanlar olduğu mesajını vermek istemiştir. Bu yönüyle Kordian, Kasım Ayaklanması gibi Polonya tarihinde önemli bir yeri olan tarihsel olayı konu eden önemli yapıtlardan biri olarak edebiyat sahnesinde yerini korumaktadır. Mickiewicz'in bütünlüğü olmayan pek çok bölümün bulunduğu Pan Tadeusz adlı yapıtında da ana tema Polonya'nın ulusal bütünlüğünün sağlanması ve bağımsızlığının tekrar elde edilebilmesi için bir savaşın verilmesi gerektiğidir. Aynı zamanda bu savaşın kazanılmasına ve bağımsızlığın yeniden kazanılacağına dair inanç da vurgulanır.

KAYNAKÇA

- GÜRSEL Nedim (1981). "Yazın Akımlarının Oluşumunda Toplum-
sal/İdeolojik Yapının Yeri", *Türk Dili: Dil ve Edebiyat Dergisi Yazın
akımları*, Özel Sayı (349): 3-18.
- MAKOWSKI Stanisław (1995). *Romantyzm*, Warszawa: Wydawnictwa
Szkolne i Pedagogiczne.
- SŁOWACKI Juliusz (1834). *Kordian*, Paris.
- TALUY YÜCE Neşe (2002). *Polonya Edebiyatında Aydınlanma-Romantizm-
Realizm*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- TOMKOWSKI Jan (1998). *Literatura Polska*. Warszawa: Państwowy Instytut
Wydawniczy.
- WACH Alicja (2006). *Matura To Nie Boli-Romantyzm*, Łódź: Piątek Trzynas-
tego Wydawnictwo.
- WITKOWSKA Alina - Ryszard PRZYBYLSKI (2009). *Romantyzm*, Warszawa:
Wydawnictwo Naukowe PWN.

İnternet Kaynakları

- Kordian / Streszczenie Kordiana. <https://kordian.klp.pl/a-8617-3.html>
Web. (Erişim Tarihi: 20.04.2017).
- Kordian / Znaczenie Imienia Głównego Bohatera <https://kordian.klp.pl/a-5615.html>
Web. (Erişim Tarihi: 05.04.2017).
- Streszczenia Lektur Kordian Problematyka.
<https://www.bryk.pl/lektury/juliusz-slowacki/kordian.problematyka>
Web. (Erişim Tarihi: 01.05.2017).